

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1) หลักสหกรณ์

เปรียบเสมือนทฤษฎีทางสหกรณ์ หมายความว่า ถ้าต้องการให้การดำเนินการสหกรณ์ก้าวหน้าประสบความสำเร็จแล้ว ก็สมควรยึดหลักสหกรณ์ไว้ให้มั่นคงหลักสหกรณ์วางบรรทัดฐานในการปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางของการพัฒนาสหกรณ์จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของขบวนการสหกรณ์ พบว่า หลักสหกรณ์ Rochdale ซึ่งเกิดขึ้นที่เมือง Rochdale ในประเทศอังกฤษ ได้เป็นที่ยอมรับนับถือกันในวงการสหกรณ์ของโลก โดยเฉพาะในยุคหลัง พ.ศ. 2387 เป็นต้นมา หลักสหกรณ์ Rochdale สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสหกรณ์รูปอื่นๆ ได้ เพราะฉะนั้นในยุคของการพัฒนาสหกรณ์ระยะแรก ทั่วโลกถือกันว่าหลักสหกรณ์ Rochdale มีฐานะเป็นหลัก สหกรณ์ทั่วไปอย่างไรก็ดี ในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2473-2509 ได้มีการร่วมกันพิจารณาแก้ไข ดัดแปลงหลักสหกรณ์ Rochdale อย่างกว้างขวาง โดยประชาคมสหกรณ์ของโลก จนในที่สุดกลายเป็นทฤษฎีสหกรณ์หรือหลักสหกรณ์ที่ใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งที่ประชุมองค์การสัมพันธภาพ สหกรณ์ระหว่างประเทศ (International Cooperative Alliance : ICA) ครั้งที่ล่าสุด (ค.ศ. 1996) ได้พิจารณาและปรับใช้เป็นสากลภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกปัจจุบัน เป็นหลักสหกรณ์ที่ใช้ในปัจจุบันมี 7 ข้อด้วยกัน และถือว่าทุกข้อมีความสำคัญต่อความเป็นสหกรณ์เท่ากันหมด โดยสามารถใช้ได้กับ สหกรณ์ทุกประเภทที่มีอยู่ในโลก ซึ่งประกอบไปด้วย

1) การเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจและไม่กีดกันการเป็นสมาชิก (Voluntary and open membership)

สหกรณ์เป็นองค์การของความสมัครใจ เปิดโอกาสให้บุคคลทุกคนที่สามารถใช้ประโยชน์ในบริการของสหกรณ์และเต็มใจที่จะรับผิดชอบในฐานะที่เป็นสมาชิก ได้มีโอกาสเข้าเป็นสมาชิกโดยปราศจากข้อกีดกันใดๆ ทางเพศ สังคม เชื้อชาติ การเมือง หรือศาสนา

2) สมาชิกควบคุมกันตามหลักประชาธิปไตย (Democratic member control)

สหกรณ์เป็นองค์การประชาธิปไตยที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการควบคุม กำหนด

นโยบายและตัดสินใจอย่างแข็งขัน ไม่ว่าจะหญิงหรือชายที่ได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสมาชิก ในสหกรณ์ชั้นปฐมสมาชิกจะมีสิทธิในการออกเสียงลงความเห็นเท่าเทียมกัน คือ หนึ่งคนหนึ่งเสียง สำหรับในสหกรณ์ระดับอื่นๆ ก็ต้องดำเนินการในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยเช่นกัน

3) การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก (Member economic participation)

สมาชิกทุกคนควรมีส่วนอุดหนุนด้านเงินทุนในสหกรณ์อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งอย่างน้อยส่วนหนึ่งของเงินทุนนี้ก็จะเป็นส่วนกลางของสหกรณ์ โดยทั่วไปสมาชิกจะได้รับเงินตอบแทนที่จำกัดในส่วนของเงินลงทุนที่จ่ายไปเพื่อการเป็นสมาชิก และเมื่อสหกรณ์มีส่วนเกินจะจัดสรรเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมดในเรื่องต่อไปนี้

3.1 เพื่อการพัฒนาสหกรณ์

3.2 เก็บเป็นทุนสำรอง

3.3 จัดสรรคืนให้กับสมาชิกตามสัดส่วนที่ทำธุรกิจกับสหกรณ์

3.4 สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่เหล่าสมาชิกเห็นชอบ

4) เป็นอิสระและเป็นกลาง (Autonomy and independence)

สหกรณ์เป็นองค์การอิสระ ฟังพาดตนเอง อยู่ภายใต้การควบคุมของมวลสมาชิก หากสหกรณ์เข้าร่วมในข้อตกลงกับหน่วยงานหรือองค์การอื่นใดรวมทั้งรัฐบาล หรือใช้เงินทุนจากแหล่งภายนอกจะต้องแน่ใจว่าสมาชิกให้ความเห็นชอบและควบคุมได้ และจะต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นอิสระและเป็นกลาง

5) การให้การศึกษาฝึกอบรมและข้อมูลข่าวสาร (Education, training and information)

สหกรณ์ควรจัดให้มีการศึกษาและฝึกอบรมแก่สมาชิก ตัวแทนสมาชิก ผู้จัดการและพนักงานสหกรณ์เพื่อที่เขาเหล่านั้นจะมีประสิทธิภาพในการพัฒนาสหกรณ์ ทั้งนี้รวมรวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบสหกรณ์ให้กับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนและผู้นำแนวคิด

6) การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ (Co-cooperation among co-operatives)

เพื่อให้บริการแก่สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด และเพื่อความเข้มแข็งของขบวนการสหกรณ์ทั้งปวงควรให้ความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับประเทศ

7) ใส่ใจต่อชุมชน (Concern for community)

ในขณะที่มุ่งเน้นไปที่ความต้องการของสมาชิก สหกรณ์ควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนของตนให้เกิดความยั่งยืน ด้วยนโยบายต่างๆ ที่สมาชิกเห็นชอบ

2.1.2 หลักการในการประเมิน

คำว่า “การประเมิน” มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไปหลายความหมาย ในต่างประเทศการประเมินได้รับการนิยามไว้ดังนี้

ทายเลอร์ (Tyler) ได้นิยามไว้ว่า “การประเมินเป็นกระบวนการของการพิจารณาตรวจสอบว่าวัตถุประสงค์ใดบ้างที่เป็นไปตามคาดความหมายอย่างแท้จริง” ซึ่งการนิยามของ ทายเลอร์ เป็นการมองการประเมินว่า เป็นการตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นของ โครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

โพรวัส (Provus) ได้นิยามเชิงการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับมาตรฐานบางอย่าง เพื่อพิจารณาว่ามีความแตกต่าง (Discrepancies) กันหรือไม่ นั่นคือการนิยามในลักษณะการค้นหาความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่ควรที่จะเกิดตามมาตรฐาน

ซักแมน และ ไวส์ (Suchman and Wiess) ต่างก็ให้ความเห็นในทำนองที่ว่า การประเมินโครงการเป็นการวิจัยประยุกต์ (applied research) ที่ดำเนินการเพื่อนำผลไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ

Phi Delta Kappa นิยามว่าเป็นกระบวนการรวบรวม แจกแจง และนำข้อเท็จจริงต่าง ๆ ไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกของโครงการ

โพซาแวก และ คาเรย์ (Posavac and Carey) นิยามว่า เป็นการรวบรวมวิธีการ ทักษะ สิ่งที่เป็น เพื่อพิจารณาว่าโครงการเป็นที่ต้องการและใช้ให้เป็นประโยชน์หรือไม่ ดำเนินการตามแผนที่วางไว้หรือไม่ และตอบสนองต่อความต้องการที่จำเป็นของผู้คนหรือไม่

แพตตัน (Patton) นิยามว่า เป็นการรวบรวมอย่างเป็นระบบในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ คุณลักษณะและผลของโครงการ บุคคล และผลผลิตที่ใช้สำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม เพื่อลดความไม่มั่นใจ ปรับปรุงประสิทธิภาพและตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่ประเมิน

The Joint Committee on Standards for Education Evaluation นิยาม การประเมินเป็นการตีราคาหรือคุณค่าของสิ่งที่ประเมินอย่างมีระบบ ซึ่งให้เห็นข้อดีและข้อบกพร่องของโครงการ

สำหรับประเทศไทย นักการศึกษา นักวิชาการ ได้นิยามการประเมินไว้ดังนี้

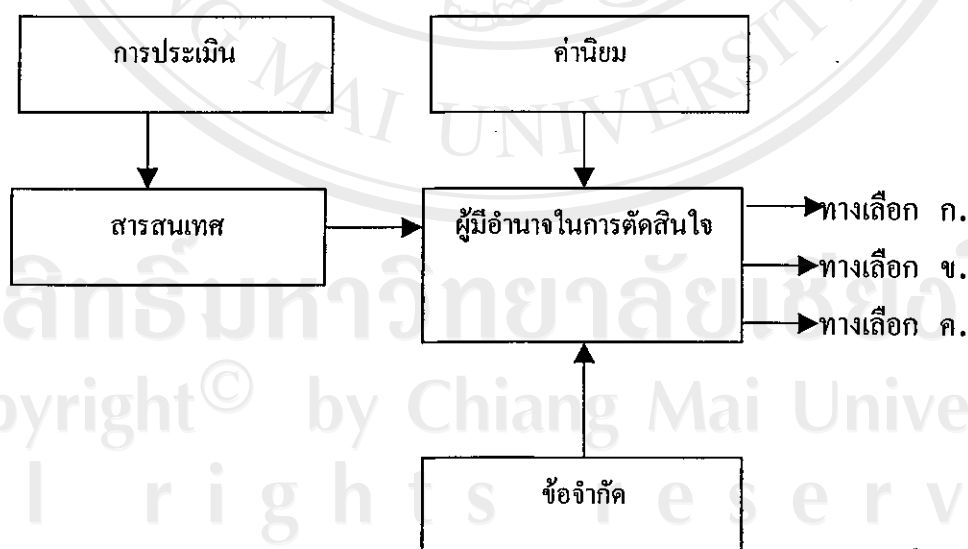
นิยามว่าการประเมินโครงการ หมายถึง กิจกรรมการรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ความหมาย ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการ การหาแนวทาง วิธีการปรับปรุง วิธีการจัดการเกี่ยวกับโครงการ และหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการ เพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการ ได้ดียิ่งขึ้น (นิตา , 2527 : 9)

การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือในการรวบรวม วิเคราะห์ และตีความข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของโครงการโดยเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานเพื่อตัดสินเกี่ยวกับ ความดี คุณค่า และความคุ้มค่าของโครงการนั้น ๆ (บุญส่ง , 2541 : 9)

การประเมินหมายถึง กระบวนการใช้ดุลพินิจ (Judgement) และ/หรือ ค่านิยมและ ข้อจำกัดต่าง ๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยการเปรียบเทียบผลที่วัดได้กับ เกณฑ์ที่กำหนดไว้ เกณฑ์ที่กำหนดอาจเป็นเกณฑ์แบบสัมพัทธ์หรืออิงกลุ่ม หรือเกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) ก็ได้ และสรุปเนื้อสมการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการวัดและการประเมินผล ไว้ดังนี้ (สมหวัง , 2541 : 19-21)

$$\text{การประเมิน} = \text{การวัด} + \text{ดุลพินิจ}$$

นอกจากนี้ยังให้ความหมายว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ (เชิงคุณค่า) เพื่อช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 นิยามของการประเมินเพื่อการตัดสินใจ

จากการที่มีผู้เสนอความหมายเกี่ยวกับการประเมินที่แตกต่างกันออกไปซึ่งจากวัตถุประสงค์ของการประเมินในแง่มุมต่าง ๆ ส่วนใหญ่สรุปว่าการประเมินมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อช่วยปรับปรุงการบริหารงาน หรือโครงการ ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการหรืองานที่รับผิดชอบได้อย่างถูกต้อง สำหรับวัตถุประสงค์เฉพาะของการประเมิน (สมหวัง , 2541 : 92-93) ได้นำเสนอดังนี้

1. เพื่อช่วยปรับปรุงพัฒนางานหรือโครงการต่าง ๆ
2. เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับระดับผลสัมฤทธิ์ของงานหรือโครงการต่าง ๆ
3. เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจเกี่ยวกับ โครงการหรือขนาดของโครงการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
4. เพื่อกระตุ้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

การประเมินจึงแบ่งออกเป็นหลายประเภทแล้วแต่เกณฑ์ที่ใช้แบ่งที่สำคัญมีดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ประเภท คือการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนา เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินขณะโครงการหรือกิจกรรมนั้นกำลังดำเนินอยู่ ซึ่งสามารถนำผลประเมินไปปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นอย่างทันที่ และการประเมินเพื่อตัดสินผล (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อบ่งชี้ระดับสัมฤทธิ์ผลของงานหรือโครงการเป็นการประเมินหลังจากสิ้นสุดโครงการ

2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินที่เป้าหมายของโครงการหรืองานเป็นเกณฑ์ (Goal – based Evaluation) คือ นำผลการวัดมาเปรียบเทียบกับเป้าหมายเชิงปริมาณและคุณภาพของโครงการ ส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นการประเมินที่เป็นอิสระจากเป้าหมายของโครงการ (Goal-free Evaluation) การประเมินแนวนี้ผู้ประเมินไม่จำเป็นต้องทราบเป้าหมายของโครงการเป็นการประเมินผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั้งผล โดยตรงและผลโดยอ้อมของโครงการ ตลอดจนการประเมินผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบของโครงการ

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ระยะ การประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ (Intrinsic Evaluation) โดยเฉพาะการวิเคราะห์ความเหมาะสมของแผนโครงการก่อนนำเสนอเพื่อขออนุมัติให้ดำเนินการกระบวนกรดังกล่าว เรียกว่าการวิเคราะห์โครงการ (Project Appraisal or Analysis) ระยะที่ 2 คือ การประเมินขณะดำเนินงานหรือโครงการ (Ongoing Evaluation) เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าของโครงการ ผลประเมินระยะนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินการ และระยะสุดท้าย คือการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ

(Pay-off Evaluation) เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดเมื่อสิ้นสุดโครงการ และหลังจากสิ้นสุดโครงการไประยะหนึ่ง กระบวนการประเมินหลังจากโครงการสิ้นสุดไปแล้วระยะหนึ่งเรียกว่า กระบวนการติดตามผล (Follow-up Study หรือ Tracer Study)

2.1.3 รูปแบบของการประเมิน

จากวัตถุประสงค์ของการประเมิน นักวิชาการศึกษาจึงได้พยายามแสวงหารูปแบบการประเมินที่คิดว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมินครั้งนั้นให้เป็นประโยชน์มากที่สุดเมื่อนำวิธีต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้ในการประเมิน พบว่ารูปแบบของการประเมินที่สำคัญและได้รับการยอมรับและใช้กันมากในวงการศึกษามี 3 กลุ่ม (INNOTECH, 1983 :4 อ้างใน ประเสริฐ หอมดี, 2532 : 18) ดังนี้

กลุ่มที่ 1 รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) ได้แก่รูปแบบการประเมินของสโครเวน สเตคและโพรวิต

กลุ่มที่ 2 รูปแบบการประเมินที่เน้นการให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (Decision Oriented Evaluation Model) ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสตฟเฟลบิม และอัลคิน

กลุ่มที่ 3 รูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Objective Centered Evaluation) ได้แก่ รูปแบบการประเมินของทายเลอร์ แฮมมอนด์ (Hammond) และของครอนบาค

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการประเมินผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูเชียงใหม่ จำกัด ระหว่างปี พ.ศ.2535 – 2544 นี้ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

ปริญญา สมบูรณ์ (2536) ได้ศึกษาถึง “การประเมินผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูเชียงใหม่ ในระหว่างปี พ.ศ. 2529 – 2533” จากข้อมูลจากรายงานกิจการ รายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูเชียงใหม่ และจากการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิจากสมาชิกจำนวน 363 คน จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย วิธีหาค่าต่าง ๆ เช่น ร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต อัตราส่วนทางการเงิน และค่าสถิติค่า t (t-test) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการทราบถึงผลการดำเนินงานและประสิทธิภาพ การดำเนินงานของสหกรณ์ ในปีการบัญชี 2529 – 2533 ,เพื่อศึกษาทัศนคติของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์, เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน รวมทั้งข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไปในอนาคต มีผลการศึกษาวิจัยดังนี้

ผลการศึกษาด้านผลการดำเนินงานของสหกรณ์เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กรมตรวจบัญชีได้กำหนดไว้

1. อัตราส่วนทุนหมุนเวียน เกณฑ์กำหนดไว้ 9.93 ต่อ 1 สหกรณ์แห่งนี้มีอัตราส่วนในปี 2529 - 2532 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนในปี 2533 มีอัตรา 4.91 ต่อ 1 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนอัตราส่วนทุนหมุนเวียนเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 26.402 ต่อ 1 แสดงว่าสหกรณ์นี้มีสภาพความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจเฉลี่ยแล้วอยู่ในเกณฑ์ดี
2. อัตราร้อยละของรายได้ต่อสินทรัพย์ทั้งสิ้น เกณฑ์กำหนดไว้ร้อยละ 12 ในช่วงปี 2529 - 2532 สหกรณ์มีอัตราร้อยละต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดเล็กน้อย ในปี 2533 มีอัตราร้อยละ 13.69 สำหรับอัตราร้อยละของรายได้ต่อสินทรัพย์ทั้งสิ้นเฉลี่ยร้อยละ 11.574 นับว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ
3. อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของทุน เกณฑ์กำหนดไว้ 0.12 ต่อ 1 ในช่วงปี 2529 - 2532 มีอัตราต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ส่วนในปี 2533 มีอัตราส่วน 0.42 ต่อ 1 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ สำหรับอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของทุนเฉลี่ย 5 ปี เท่ากับ 0.114 ต่อ 1 อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ
4. อัตราส่วนกำไรสุทธิ เกณฑ์กำหนดไว้ร้อยละ 80.07 สหกรณ์นี้มีอัตราต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกปีและมีอัตราลดลงอย่างต่อเนื่อง และอัตราส่วนกำไรสุทธิเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 75.348
5. อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ เกณฑ์กำหนดไว้ร้อยละ 10 ในช่วงปี 2529 - 2533 สหกรณ์นี้มีอัตราต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกปี และอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์เฉลี่ยเท่ากับ 7.804 แสดงว่าสหกรณ์นี้มีความสามารถในการเอาสินทรัพย์ที่มีอยู่ไปแสวงหากำไรได้ค่อนข้างต่ำ
6. อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของทุน เกณฑ์กำหนดไว้ร้อยละ 11.17 ในช่วงปี 2529 - 2532 สหกรณ์มีอัตราต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนปี 2533 มีอัตราร้อยละ 12.15 ส่วนอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของทุนเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 9.478 นับว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ

ผลการศึกษาด้านสมาชิก

สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี สมรสแล้ว จบการศึกษาปริญญาตรี มีรายได้จากเงินเดือนจากการรับราชการเพียงอย่างเดียว โดยรายได้รวมอยู่ในระหว่าง 8,001 - 11,000 บาท ต่อเดือน และมีค่าใช้จ่ายรวมประมาณ 5,001 - 8,000 บาทต่อเดือน มีวัตถุประสงค์ของการสมัครเข้าเป็นสมาชิกเพราะต้องการออมทรัพย์ สมาชิกส่วนใหญ่มีความเข้าใจในหลักและวิธีการสหกรณ์ ระดับดี คิดเป็นร้อยละ 44.63 สมาชิกส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 51.51 ระดับทัศนคติของสมาชิกไม่มีความสัมพันธ์กับเพศ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสหกรณ์ คือ ปัญหาการขาดแคลนทุน
ดำเนินการในการให้กู้ยืมแก่สมาชิก ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกและปัญหาการขาด
การประชาสัมพันธ์

อภิชาติ รัตนโกเมศ (2528) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การประเมินผลการดำเนินงาน
ของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูอุดรธานี จำกัด ในระหว่างปี พ.ศ.2512 – 2526” โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล
จากรายงานการประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูอุดรธานี จำกัด รายงาน
สถิติการเงิน และจากการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิจากสมาชิกจำนวน 400 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูล
โดยใช้วิธีการหาค่าต่าง ๆ เช่น ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ค่าโคสแควร์ และ อัตราส่วนทางการเงิน
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานและการให้บริการต่างๆ ของสหกรณ์
ออมทรัพย์ครูอุดรธานี จำกัด ว่าสามารถช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อน และให้การสนับสนุน
ส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกได้มากน้อยเพียงใด และเพื่อศึกษาถึงความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ
ของสมาชิกตลอดจนปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานรวมทั้งข้อเสนอแนะ
และแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไปในอนาคต

ผลจากการศึกษาจากการประเมินผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูอุดรธานี จำกัด
โดยใช้อัตราส่วนต่างๆ ทางด้านการเงินพบว่า สหกรณ์แห่งนี้มีผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ
และอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ด้วยมีค่าอัตราส่วนต่างๆ ทางการเงินอยู่ในเกณฑ์ที่กรมตรวจบัญชี
สหกรณ์ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. อัตรากำไรสุทธิต่อรายได้ เกณฑ์กำหนดร้อยละ 75 อัตรากำไรสุทธิที่ได้รับจากปี 2520
- 2522 เท่านั้น ที่สหกรณ์มีอัตรากำไรสุทธิต่ำกว่าเกณฑ์ นอกนั้นสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่า
สหกรณ์นี้มีความสามารถในการดำเนินงานค่อนข้างสูง

2. อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ เกณฑ์กำหนดร้อยละ 8 มีเพียงปี 2516 และปี 2522 เท่านั้น
ที่ต่ำกว่าเกณฑ์ คือ ร้อยละ 7.89 และร้อยละ 7.64 ตามลำดับ นอกนั้นสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้
แสดงว่าสหกรณ์นี้มีความสามารถในการเอาทรัพย์สินที่มีอยู่ไปหาผลกำไรอยู่ในเกณฑ์ที่ดี

3. อัตราผลตอบแทนต่อทุนหมุนเวียน เกณฑ์กำหนดไว้ 8 : 1 สหกรณ์นี้มีสินทรัพย์หมุนเวียน
ตั้งแต่ 117.31 ถึง 1,124.30 เท่าต่อหนี้สินหมุนเวียน 1 เท่า แสดงว่าสหกรณ์นี้มีฐานะมั่นคง

4. อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของทุน เกณฑ์กำหนดไว้ร้อยละ 10 ในปี 2512 , 2525 และ
2526 เท่านั้นที่สูงกว่าเกณฑ์ นอกนั้นต่ำกว่าเกณฑ์ แสดงว่ามีความสามารถในการนำเอาทุนที่มีอยู่
ไปแสวงหาผลกำไรได้ค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

5. อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ เกณฑ์กำหนดไว้ 0.1 รอบ สหกรณ์นี้มีอัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์โดยเฉลี่ย 0.11 รอบ แสดงว่าการบริหารโดยทั่วไปไม่ค่อยดีนัก การหมุนเวียนของสินทรัพย์ไม่สามารถทำได้หลายรอบนัก

6. อัตราส่วนหนี้สินทั้งสิ้นต่อทุน เกณฑ์กำหนดไว้ 0.15 : 1 เท่า สหกรณ์นี้โดยเฉลี่ยประมาณ 0.014 – 1 เท่า แสดงว่าอยู่ในฐานะที่มีความเสี่ยงน้อย

7. อัตราส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ เกณฑ์กำหนดไว้ร้อยละ 16 สหกรณ์นี้มีอัตราส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ต่ำในช่วงปี 2512 – 2513 และ 2523 – 2526 นอกนั้นสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เป็นผลทำให้กำไรที่ได้รับลดลงไปด้วย

ผลจากการศึกษานอกเหนือจากด้านการเงินปรากฏว่า สมาชิกจำนวนร้อยละ 58 มีรายได้ไม่เพียงพอใช้จ่ายทำให้มีความต้องการขอเงินกู้สูง ในขณะที่สหกรณ์สามารถให้กู้ได้ประมาณร้อยละ 30 ของความต้องการก็อย่างมีเหตุผล การให้บริการด้านเงินกู้จึงเป็นปัญหาอย่างมากของสหกรณ์ แต่สมาชิกสหกรณ์มีความพึงพอใจและให้ความไว้วางใจในการบริหารงาน โดยคณะกรรมการดำเนินงานและผู้จัดการ ด้วยว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ และความสามารถในการจัดการเกี่ยวกับธุรกิจได้ดี แต่มีเรื่องที่สมาชิกสหกรณ์ต้องการให้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์ระบบการฝากและถอนเงิน การให้บริการของเจ้าหน้าที่ การประชุมสามัญประจำปี และการให้ทุนสาธารณประโยชน์ การให้บริการ การอำนวยความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ

อัมร วัฒนพานิช (2516) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2507-2516” โดยศึกษาจากเอกสารบทความและสถิติข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อแสดงให้เห็นความมั่นคงและการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทยว่ามีมากน้อยเพียงใด

2. เพื่อทราบว่า สหกรณ์ออมทรัพย์ สามารถส่งเสริมให้สมาชิกออมทรัพย์ได้เป็นอย่างดี การให้เงินกู้แก่สมาชิก ความสามารถในการหาทุนดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานต่างๆ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งสหกรณ์ประเภทต่างๆ ออกเป็น 2 พวก คือ

(1) สหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีทุนดำเนินงานซึ่งได้จากทุนของสหกรณ์เองคือร้อยละ 90 โดยได้มาจากการถือหุ้นของสมาชิกเป็นจำนวนมากว่าการรับฝากเงินสะสมของสมาชิกในสหกรณ์นั้น

(2) สหกรณ์ออมทรัพย์ของสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่มีส่วนประกอบของทุนดำเนินงาน ร้อยละ 60 จากเงินรับฝากของสมาชิกสหกรณ์และเงินกู้ยืมเป็นจำนวนมากกว่าเงินจากการถือหุ้นของสมาชิกในสหกรณ์นั้น

ผลจากการศึกษาพบว่า สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีความมั่นคงและผลการดำเนินงานอย่างดีมากขึ้นเรื่อย ๆ จากสถิติข้อมูลจำนวนการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์และจำนวนสมาชิกสหกรณ์ที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากมีจำนวนสหกรณ์เพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยปีละ 8.5 สหกรณ์ จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น 2,263 เท่า ทุนดำเนินงานเพิ่มขึ้น 3,516 เท่า และผลการดำเนินงานของสหกรณ์เปรียบเทียบระหว่าง สหกรณ์ที่ใช้เงินทุนดำเนินงานจากการถือหุ้นของสมาชิกโดยส่วนใหญ่โดยใช้สหกรณ์ออมทรัพย์ครูชัยภูมิเป็นตัวอย่าง กับสหกรณ์ที่ใช้เงินทุนดำเนินงานจากเงินฝากและเงินกู้ยืมเป็นส่วนใหญ่โดยใช้สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นตัวอย่าง ปรากฏว่า ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานต่อสมาชิกของสหกรณ์จะสูงขึ้น โดยค่าใช้จ่ายของสหกรณ์ที่ใช้เงินทุนดำเนินงานจากเงินฝากและเงินกู้ยืมเป็นส่วนใหญ่ (สหกรณ์ออมทรัพย์ธรรมศาสตร์) จะมีจำนวนสูงกว่าสหกรณ์ที่ใช้เงินทุนดำเนินงานจากการถือหุ้นของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ (สหกรณ์ออมทรัพย์ครูชัยภูมิ) แต่ผลประโยชน์จะตกแก่สมาชิกมากกว่าด้วยซึ่งศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสหกรณ์ คือ

1. มีจำนวนทุนดำเนินงานเพิ่มขึ้น โดยสหกรณ์ออมทรัพย์ครูชัยภูมิมีอัตราเพิ่มขึ้นทุนดำเนินงานเทียบกับปีก่อนร้อยละ 18.67 แต่สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการเพิ่มทุนดำเนินงานเทียบกับปีก่อนถึงร้อยละ 49.15

2. ทำให้สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สามารถขยายการให้สินเชื่อแก่สมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 1.35 เท่า คือ เฉลี่ยต่อสมาชิก 7,826.08 บาท แต่สหกรณ์ออมทรัพย์ครูชัยภูมิให้สินเชื่อเฉลี่ยต่อสมาชิกเพียง 5,864.97 บาท

3. มีอัตราเพิ่มของเงินกู้คงเหลือที่สมาชิก ซึ่งเป็นเครื่องชี้ถึงการขยายตัวทางด้านการให้บริการสินเชื่อที่ขยายตัวไปตามความต้องการและความจำเป็นของสมาชิกโดยสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีอัตราเพิ่มขึ้นของเงินกู้คงเหลือเทียบปีก่อนคือ ร้อยละ 31.01 แต่ของ สหกรณ์ออมทรัพย์ครูชัยภูมิมีเพียงร้อยละ 9.48 ทำให้สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สามารถขยายวงเงินและประเภทสินเชื่อต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกได้สูงขึ้น ผลการศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าวทำให้ทราบว่า ปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์ที่สำคัญคือ ขาดแคลนทุนดำเนินงาน เพื่อที่ให้ได้ให้บริการสมาชิกกู้เงินในการบรรเทาความเดือดร้อนทางการเงินโดยการกู้ยืมจากภายนอกมาสมทบ